ISSN 2078-3744. Вісник Львів. ун-ту. Серія мех.-мат. 2012. Випуск 77. С. 231–234
Visnyk of the Lviv Univ. Series Mech. Math. 2012. Issue 77. P. 231–234

УДК 511.3

СУМІСНІ НАБЛИЖЕННЯ ЗНАЧЕНЬ ДВОХ ЕЛІПТИЧНИХ ФУНКЦІЙ

Ярослав ХОЛЯВКА

Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, 79000
e-mail: ya_khol@franko.lviv.ua

Нехай $\mathrm{sn}_i\, z$ – алгебрично незалежні еліптичні функції Якобі з алгебричними еліптичними модулями, $(4K_i, 2iK_i')$ – пара основних періодів $\mathrm{sn}_i\, z$ $(i = 1, 2)$. Отримано оцінку сумісного наближення $\mathrm{sn}_1\, K_2$, $\mathrm{sn}_2\, K_1$.

Ключові слова: сумісні наближення, еліптична функція Якобі.

1. Вступ. Нехай $\mathrm{sn}_1\, z$, $\mathrm{sn}_2\, z$ – алгебрично незалежні еліптичні функції Якобі, $\varkappa_1$, $\varkappa_2$ – еліптичні модулі цих функцій, $\varkappa_1$, $\varkappa_2$ – алгебричні, $0 < \varkappa_1^2 < 1$, $0 < \varkappa_2^2 < 1$, $(4K_1, 2iK_1')$, $(4K_2, 2iK_2')$ – пари основних періодів $\mathrm{sn}_1\, z$, $\mathrm{sn}_2\, z$ [1].

Позначимо ξ_i – наближувальні алгебричні числа, $n_i = d(\xi_i)$ та $L_i = L(\xi_i)$ – їхні степені та довжини, відповідно, $n = \deg \mathbb{Q}(\xi_1, \xi_2, \varkappa_1, \varkappa_2)$.

Теорема 1. *Якщо хоча б одне з чисел* $\mathrm{sn}_1\, K_2$, $\mathrm{sn}_2\, K_1$ *трансцендентне і для довільних* $m, n \in \mathbb{N}$ *справджується* $|nK_1 - mK_2| > (|K_1| + |K_2|)(n + m)^{-1}$, *то*

$$\max\{|\,\mathrm{sn}_1\, K_2 - \xi_1|,\ \ |\,\mathrm{sn}_2\, K_1 - \xi_2|\} > \exp\left(-\Lambda\, T^2 \ln T\right), \tag{1}$$

де

$$T = n(n_1^{-1} \ln L_1 + n_2^{-1} \ln L_2 + \ln n), \quad \Lambda = \Lambda(\varkappa_1, \varkappa_2), \quad \Lambda > 0. \tag{2}$$

Подібні формулювання задач та оцінки можна знайти в [2].

2. Доведення Теореми 1. Доведення теореми будемо проводити другим методом Гельфонда (див., наприклад, [3], [4]). Використовуватимемо властивості еліптичних функцій Якобі та Вейєрштрасса, сформульовані в [1], [3], [4].

Припустимо, що (1) не виконується, тобто для достатньо великого $\lambda \in \mathbb{N}$

$$\max\{|\,\mathrm{sn}_1\, K_2 - \xi_1|, |\,\mathrm{sn}_2\, iK_1' - \xi_2|\} < \exp\left(-\lambda^7\, T^2 \ln T\right). \tag{3}$$

Приймемо

$$S = L = \lambda^3 \ln \lambda T, \quad N = \lambda\sqrt{\lambda T}. \tag{4}$$

$$F(z) = \sum_{l_1=0}^{L} \sum_{l_2=0}^{L} C_{l_1,l_2}\, \mathrm{sn}_1^{l_1} z\, \mathrm{sn}_2^{l_2} z, \quad C_{l_1,l_2} = \sum_{\tau=1}^{n} C_{l_1,l_2,\tau} \zeta_\tau, \quad C_{l_1,l_2,\tau} \in \mathbb{Z}, \tag{5}$$

де ζ_τ – твірні елементи $\mathbb{Q}(\xi_1, \xi_2, \varkappa_1, \varkappa_2)$.

Позначимо $\varphi_{i,1}(z) = \mathrm{sn}_i(z + \frac{K_i}{2})$, $\varphi_{i,2}(w) = \mathrm{sn}_i(w + \frac{3K_i}{2})$, $i = 1, 2$. Тоді

$$\mathrm{sn}_i(z+w) = \frac{\varphi_{i,1}(z)\varphi'_{i,2}(w) + \varphi_{i,2}(w)\varphi'_{i,1}(z)}{1 - \varkappa_i^2\varphi_{i,1}^2(z)\varphi_{i,2}^2(w)} = \frac{\Lambda_{i,1}(z,w)}{\Lambda_{i,2}(z,w)}, \quad \varphi_{k,i}(0) = (1+\varkappa'_k)^{-0,5}, \quad (6)$$

Існують многочлени $G_{i,s,k,l}(\varkappa_i, z)$ такі, що

$$G_{i,s,k,l}(\varkappa_i, z) = \frac{d^s}{d\,w^s}(\Lambda_{i,1}^k(z,w)\Lambda_{i,2}^l(z,w)|_{w=0}, \quad (7)$$

$$\deg G_{i,s,k,l} \leqslant 4(k+l), \quad \ln L(G_{i,s,k,l}) \leqslant s\ln(s(k+l) + c_1(s+k+l)).$$

З (5), (6), (7) подібно як в [3], [4], отримаємо

$$F^{(s)}(z) = \frac{d^s}{d\,w^s}(\Lambda_{1,2}^{-L}(z,w)\Lambda_{2,2}^{-L}(z,w)\left(F(z+w)\Lambda_{1,2}^{L}(z,w)\Lambda_{2,2}^{L}(z,w)\right))|_{w=0} =$$

$$= \sum_{t=0}^{s}\binom{s}{t}\frac{d^{s-t}}{d\,w^{s-t}}(\Lambda_{1,2}^{-L}(z,w)\Lambda_{2,2}^{-L}(z,w))|_{w=0}\times$$

$$\times\sum_{l_1=0}^{L}\sum_{l_2=0}^{L} C_{l_1,l_2}\sum_{i=0}^{t}\binom{t}{i}G_{1,t-i,l_1,L-l_1}(\varkappa_1, z)G_{2,i,l_2,L-l_2}(\varkappa_2, z) =$$

$$= \sum_{t=0}^{s}\binom{s}{t}\frac{d^{s-t}}{d\,w^{s-t}}(\Lambda_{1,2}^{-L}(z,w)\Lambda_{2,2}^{-L}(z,w))|_{w=0}F_{s,t}(z). \quad (8)$$

Нехай $\xi_3^2 = (1-\xi_1^2)(1-\varkappa_1^2\xi_1^2)$, $\xi_4^2 = (1-\xi_2^2)(1-\varkappa_2^2\xi_2^2)$. Позначимо через $F_{s,n_1,n_2}(\xi_1,\xi_2)$ і $F_{s,t,n_1,n_2}(\xi_1,\xi_2)$ вирази, отримані з $F^{(s)}(4n_1K_1 + 4n_2K_2)$ та $F_{s,t}(4n_1K_1 + 4n_2K_2)$ заміною $\mathrm{sn}_1 K_2$, $\mathrm{sn}_2 K_1$, $\mathrm{sn}'_1 K_2$, $\mathrm{sn}'_2 K_1$ на $\xi_1, \ldots, \xi_4$. Розглянемо $F_{s,t,n_1,n_2}(\xi_1,\xi_2)$ при $1 \leqslant n_1, n_2 \leqslant N$, $0 \leqslant t \leqslant s \leqslant S$ як N^2S лінійних форм від nL^2 змінних $C_{l_1,l_2,\tau}$. Застосувавши принцип Діріхле ([5], лема 4.1), виберемо не всі рівні нулю $C_{l_1,l_2,\tau}$ такими, що для $1 \leqslant n_1, n_2 \leqslant N$, $0 \leqslant t \leqslant s \leqslant S$

$$F_{s,t,n_1,n_2}(\xi_1,\xi_2) = 0, \quad |C_{l_1,l_2,\tau}| < \exp(c_2\lambda^6\ln\lambda\, T^2\ln T). \quad (9)$$

З (1), (2), (4), (9) одержимо для $1 \leqslant n_1, n_2 \leqslant N$, $0 \leqslant s \leqslant S$

$$|F^{(s)}(4n_1K_1 + 4n_2K_2) - F_{s,n_1,n_2}(\xi_1,\xi_2)| < \exp(-\frac{1}{2}\lambda^7T^2\ln T). \quad (10)$$

З (9), (10) при $1 \leqslant n_1, n_2 \leqslant N$, $0 \leqslant s \leqslant S$ одержимо

$$|F^{(s)}(4n_1K_1 + 4n_2K_2)| < \exp(-\frac{1}{2}\lambda^7T^2\ln T). \quad (11)$$

Доведемо, що (11) виконується і для $1 \leqslant n_1, n_2 \leqslant N$, $0 \leqslant s \leqslant \lambda S$.

Нехай $G(z) = F(z)\sigma_1^L(z-\omega_1)\sigma_2^L(z-\omega_2)$, де ω_i – півперіод $\wp_i(u)$, а $\sigma_i(z)$ – σ-функції, що відповідають $\mathrm{sn}_i\, z$ [1]. Виберемо найменше $r \in \mathbb{N}$ таке, що $r > 32N(|K_1|+|K_2|)$, $R = 12r$. Тоді з (2), (4), (5), (9) та формули Ерміта ([5], лема 4.7) випливає

$$|G(z)|_{|z|\leqslant R} < \exp(-\lambda^6\ln\lambda\, T^2\ln T). \quad (12)$$

З (12) отримаємо для $0 \leqslant s \leqslant \lambda S$

$$|G^{(s)}(z)|_{|z|\leqslant r} < \exp(-\frac{1}{2}\lambda^6\ln\lambda\, T^2\ln T). \quad (13)$$

Для досить малого ε в ε-околах точок $4n_1K_1$ функція $\sigma_2(z-\omega_2)$ та ε-околах точок $4n_2K_2$ функція $\sigma_1(z-\omega_1)$ не мають нулів, тому для $|n_1|, |n_2| \leqslant 32N$ випливає

$$|\sigma_i(z-\omega_i)|_{z\in V(\varepsilon, 4n_1K_1+4n_2K_2)} > \exp(-c_3\lambda^5 \ln\lambda T^2). \tag{14}$$

З (12)–(14) для $1 \leqslant n_1, n_2 \leqslant N$, $0 \leqslant s \leqslant \lambda S$ отримаємо

$$|F^{(s)}(4n_1K_1+4n_2K_2)| < \exp(-\frac{1}{3}\lambda^6 \ln\lambda T^2 \ln T). \tag{15}$$

Враховуючи (10), для $1 \leqslant n_1, n_2 \leqslant N$ та $0 \leqslant s \leqslant \lambda S$ з (15) випливає

$$|F_{s,n_1,n_2}(\xi_1,\xi_2)| < \exp(-\frac{1}{4}\lambda^6 \ln\lambda T^2 \ln T). \tag{16}$$

Розглядаючи $F_{s,t,n_1,n_2}(\xi_1,\xi_2)$, $0 \leqslant t \leqslant s \leqslant \lambda S$, $1 \leqslant n_1, n_2 \leqslant N$, як значення відповідного многочлена в алгебричних точках, з теореми Ліувілля ([5], лема 9.2) отримаємо для $F_{s,t,n_1,n_2}(\xi_1,\xi_2) \neq 0$ оцінку

$$|F_{s,t,n_1,n_2}(\xi_1,\xi_2)| > \exp(-\lambda^5 \ln\lambda T^2 \ln T). \tag{17}$$

З (8), (17) одержимо для $1 \leqslant n_1, n_2 \leqslant N$, $0 \leqslant s \leqslant \lambda S$

$$|F_{s,n_1,n_2}(\xi_1,\xi_2)| > \exp(-2\lambda^5 \ln\lambda T^2 \ln T). \tag{18}$$

Оцінки (16) та (18) суперечливі, тому для $1 \leqslant n_1, n_2 \leqslant N$, $0 \leqslant t \leqslant s \leqslant \lambda S$ $F_{s,t,n_1,n_2}(\xi_1,\xi_2) = 0$. Тоді при $1 \leqslant n_1, n_2 \leqslant N$, $0 \leqslant s \leqslant \lambda S$

$$F_{s,n_1,n_2}(\xi_1,\xi_2) = 0. \tag{19}$$

З (19) випливає, що многочлен $F(z)$ має не менше $c_4\lambda^7 \ln\lambda T^2$ нулів (з врахуванням кратності), але нулів може бути не більше $c_5\lambda^6 \ln\lambda T^2$, тому для достатньо великого $\lambda \in \mathbb{N}$ припущення (3) приводить до протиріччя, яке й доводить теорему.

Список використаної літератури

1. *Lawden D.F.* Elliptic functions and applications / *D.F. Lawden* – 1989.
2. *Fel'dman N.I.* Transcendental Numbers / *N.I. Fel'dman, Yu.V. Nesterenko* – Springer, 1998.
3. *Chudnovsky G.V.* Algebraic independence of the values of elliptic functions at algebraic points; Elliptic analogue of the Lindemann-Weierschtrass theorem / *G.V. Chudnovsky* // Inventiones Math. – 1980. – Vol. 61. – P. 267-290.
4. *Нестеренко Ю.В.* О мере алгебраической независимости значений эллиптической функции / *Ю.В. Нестеренко* // Изв. РАН. Сер. мат. – 1995. – Т. 59, №4. – С. 155-178.
5. *Фельдман Н.И.* Седьмая проблема Гильберта / *Н.И. Фельдман* – Москва: Изд-во МГУ, 1982.

Стаття: надійшла до редакції 18.10.2012
прийнята до друку 12.12.2012

SIMULTANEOUS APPROXIMATION OF VALUE OF TWO ELLIPTIC FUNCTIONS

Yaroslav KHOLYAVKA

Ivan Franko National University of L'viv,
Universytets'ka Str., 1, L'viv, 79000
e-mail: ya_khol@franko.lviv.ua

Let $\operatorname{sn}_i z$ be algebraically independent Jacobi elliptic functions with algebraic modulus, $(4K_i, 2iK_i')$ be main periods $\operatorname{sn}_i z$ $(i = 1, 2)$. We estimate from below the simultaneous approximation $\operatorname{sn}_1 K_2$, $\operatorname{sn}_2 K_1$.

Key words: simultaneous approximation, Jacobi elliptic function.

СОВМЕСТНЫЕ ПРИБЛИЖЕНИЯ ЗНАЧЕНИЙ ДВУХ ЭЛЛИПТИЧЕСКИХ ФУНКЦИЙ

Ярослав ХОЛЯВКА

Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Университетская, 1, Львов, 79000
e-mail: ya_khol@franko.lviv.ua

Пусть $\operatorname{sn}_i z$ – алгебраически независимые эллиптичекие функции Якоби с алгебраическими эллиптичекими модулями, $(4K_i, 2iK_i')$ – пара основных периодов $\operatorname{sn}_i z$ $(i = 1, 2)$. Получено оценку совместного приближения $\operatorname{sn}_1 K_2$, $\operatorname{sn}_2 K_1$.

Ключевые слова: совместные приближения, эллиптичекая функция Якоби.